

Rok Svetlič: *Dve vprašanji sodobne etike*. Novo mesto: Goga, 2003.

Bistvo sodobne etike po avtorjevem prepričanju leži v dveh temeljnih vprašanjih, *kako-bit* in *kako-delovati*. Sta pra-etika vsake etike in poroštvo njene legitimnosti. Ti dve sferi je potrebno strogo ločevati – *kako-bit* namreč zadeva področje “svobode vesti”, je zasebna, tj. nedotakljiva sfera vsakega posameznika, njegova absolutna pravica. Je heteronomno področje etike, “kozmos Resnic”, kjer skuša vsakdo živeti, “kot se mu zdi prav”. Čeprav je to pravica slehernika, ostaja to le toliko časa, kolikor ji uspeva ohraniti apelativno raven. To pomeni, da lahko svoje prepričanje svetujemo, k njem na miren način pozivamo, vendar ga ne smemo nikomur vsiljevati.

Kako-delovati pa ni več zasebna, ampak javna sfera, ki se motri vselej v odnosu do drugega, zavezujejo ga tudi spona družbe in države. Če *kako-bit* zaznamuje odsotnost merila, ki bi omogočilo presojanje, je *kako-delovati* “neizprosen odvrtačevalec od določenih ravnanj”, je univerzalna instanca, vsem razumljiv zakon, ločuje dobra od slabih dejanj, je imperativ, ki ga je dopustno varovati s silo.

Kako-bit in *kako-delovati* sta pozitivni in negativni del meje kot mere. Mera je nemetafizično merilo, ki nadomesti Resnico/Dobro. Je nov, drugačen odgovor na vprašanje *kaj-pomeni-bit-človek*. Mera je na ravni *kako-bit* brezmejna, meja postane le v odnosu do drugega, ko se ne udejanja več le kot miroljubno povabilo, napotek ali nasvet, temveč se spozabi nad “svobodo vesti”. V svojem negativnem delu, na ravni *kako-delovati*, je mera varuh imperativa *pustiti biti*, ki je lahko kršen ne le z vidika nedotakljivosti “svobode vesti”, temveč tudi telesne integritete. Meja, ki jo varuje mera, je meja svetega. Mera je sveto, ki ne pripada redu bivajočega, temveč redu biti. Je tisti minimum, ki zagotavlja načelo *pustiti biti*. Ko v stanju “aktualne”

skrbi za svojo bit postanemo slepi za mero, jo za nas jamči intersubjektiviteta, država s svojimi institucijami.

To so temeljne teze, na katerih Svetlič postavi svoj koncept etike. Pri tem izhaja iz fenomenološkega razumetja vprašanja *kaj-pomeni-biti-človek*, ki narekuje *pustiti-biti* kot edino možno etično držo. Znotraj nastavk fenomenologije, natančneje Heideggerjeve filozofske misli, skuša utemeljiti etični imperativ *pustiti biti* na obeh zgoraj omenjenih ravneh – na ravni *kako-delovati* utemeljiti legitimno uporabo sile, ko je kršena mera kot meja, ki varuje integriteto *pustiti-biti*, na ravni *kako-biti* pa ga ta pripelje v etiko kritičnega dopuščanja kot nezavezujočo etično perspektivo. Avtorja zanima tudi možnost utemeljevanja etike nasploh. Pot do odgovora si utira skozi Lyotardovo, Kantovo, Aristotelovo in seveda Heideggerjevo filozofijo. Čeprav je slednja tudi temeljna referenca te raziskovalne poti, avtor ne skriva, da ima pred seboj prav tako povsem praktične cilje, tj. izgotoviti etiko pravno-socioloških vidikov so-bivanja, ki merijo na “možnost upravičevanja prisile” in sodijo med probleme t. i. praktične filozofije.

Težave imamo že z začetnim postulatom – “*kako-biti* in *kako-delovati* je nujno ločevati” –, ki utemeljuje hierarhično strukturo Svetličeve etike. Avtor sicer sam priznava, da delitve ni mogoče dokazati drugače, kot da nas samodejno nagovori, vendar je ne moremo tako zlahka posvojiti. Pristnost etičnega vzgiba je, kot poudarja Svetlič, nepomemben aspekt njegovih razmišljanj. Verjetno niti vprašanje, ali bi bilo za etiko res brezpredmetno, če bi bila npr. Jezusova dejanja v nasprotju z njegovim bistvom, avtorjevih stališč ne bi omajalo. Morda je duhu knjige primernejši pomislek, zakaj nas misel, da bi živeli ob verskem fanatiku, navdaja z nelagodjem. Če je že mogoče delovati mimo tega, kar smo, pa je za uresničitev (večine) identitet nujno potreben drugi. Stališče, da ima vsak pravico do svoje Resnice, “da je vsak odgovor ‘ustrezen’, če posameznika nagovori. Edina omejitev je v tem, da te drže ne zapuščajo privatne sfere z ničimer drugim razen z apeli,” je vsaj zelo naivno, če ne neodgovorno. Če je *kako-biti* zgolj raven raznih političnih, religioznih, filozofskih in drugih prepričanj, potemtako ne sodi na področje etike, njen predmet postane šele, ko prestopi t. i. mejo, s tem pa tudi že sestopi na raven *kako-delovati*.

Nadalje skušamo razumeti, kako je z mero, ki je osrednji koncept etike kritičnega dopuščanja in temeljnega pomena za njeno realizacijo, tj. integriteto *pustiti biti*. Beremo namreč, da “mera ni stvar revolucionarnih akcij, ampak stvar mirnih ‘zdolgočasnih’ glav.” Ko je enkrat odmerjena, jo vzdržujemo s kaznijo, s katero edino “lahko vplivamo na človeka, ki se nahaja v stadiju aktualne skrbi za svojo bit”. Svetlič ugotavlja, da je edini varuh in porok mere država s svojimi institucijami. Vendar na nekem drugem mestu beremo, da mera ni od tega “sveta”, da pripada biti, in ne bivajočemu, da varuje meje svetega, “mere kot meje ne moremo razumeti s horizonta bivajočega, kamor sodi kazen”. Ali morejo biti “varuhi reda” odmerjevalci svetega? Kakor koli že, bistveno je, da ne “pogledujemo nervozno proti nebu, išoč resnico tega sveta”

ali da nismo “brezglavo obsedeni s skrbništvom za drugega”, da le ne mislimo mere kot naše zadolžitve.

Etike, ki jih avtor v svojem delu interpretira, so lansirane kot možni, torej nezavezujoči načini biti. Menimo, da za samo izgotovitev temeljev filozofske etike, za kar Svetliču navsezadnje tudi gre, ni nepomembno, da gre na eni strani za zelo raznorodne etike – etiko maksimuma (Lyotard, Kant) in etiko prave mere (Aristotel), pra-etiko (Heidegger) – na drugi strani pa avtor te etike postavlja celo ob bok nekim poljubnim sistemom vrednot.

Za Svetličev etični koncept, ki skuša odgovarjati postmoderna dobi, kar pomeni predvsem sleherno brezprizivnost na absolutno instanco, se izkažeta za zelo problematični Lyotardova in seveda Kantova etika. Lyotardova absolutna etika je “neuporabna za vprašanje *kako-delovati*”, ker ignorira mejo, ki ločuje dobro od zla in ne priznava minimuma univerzalnosti, ki bi dopuščal uporabo sile. Poleg tega se za apelativno raven sploh ne zmeni, temveč vztraja edinole kot absolutna nujnost. Neustreznost Kantove etike pa tiči med drugim v njenih teoloških predpostavkah in nedopustni samovolji, ko “Kant nenadoma potegne formulo moralnega zakona ‘iz klobuka’” in zakon razglasi za faktum uma.

Drugače kot Kantova etika, do katere goji Svetlič vse prej kot kritično dopuščajoč odnos, čeprav je le – kot jo je sam označil – eden izmed možnih modusov biti, se za današnji čas Aristotel izkaže mnogo bolj plodovitega, zlasti še, ker ni “rezultat iztegovanja nekam onstran”. Njegova podoba človeka je tudi veliko ustrenejša kot Kantova.

Za zadnji razdelek knjige, ki je tudi najmočnejši del Svetličevega dela, je avtor prihranil obravnavo Heideggerjeve filozofske misli. Za razliko od pristranskih in nasilnih interpretacij Lyotardove in Kantove etične misli, premore avtor za mišljenje biti obilo ljubezni. Vendar je nenavadno, če ne celo krivično “napotke za delovanje” iskati pri Heideggerju, filozofu, ki glede etike ni nikoli sestopil z ontološke ravni, ravni biti. Filozofu, ki je bil v tem tako rigorozen, da se ni spozabil niti z besedo o dejanskih grozotah minule svetovne vojne, temveč jih je dosledno mislil le znotraj postavja, moči, tehnike, politike, usode itn. Enako velja za hermenevtiko tubiti, čeprav Svetlič meni, da so eksistenciali temelj, “na katerih se lahko takoj zgradi etika”. Čudi nas, kako po vseh grobih očitkih Kantovemu etičnemu formalizmu, avtor pri Heideggerju najdeva polnost vsebin: klic vesti kliče tubiti iz zapadlosti k njeni najlastnejši bitni možnosti – k biti-k-smrti. “Klic vesti tubiti pouči *kako-biti*”, čeprav vest molči. Klic lahko slišimo ali tudi ne, ne sporoča nič določenega, predvsem pa vsakomur nekaj drugega.

Heideggerjeva filozofija ne potrebuje nikakršne obrambe, dokler ostaja na mestu, ki si ga je zase izbrala, medtem ko bi bilo dobro pomisliti, kakšne so posledice, če jo sklestimo z bitno-zgodovinske ravni. Takrat oštajajo holokavst, Srebrenica, Ruanda itn. naša zadolžitve. S t. i. omehčanimi etikami, ki niso drugega kot zbir moralnih rekel, pa pademo prav v to, pred čimer je svaril Heidegger – v komformizmu “se”-ja.